

Butlletí

DEL

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

ANY III

ABRIL - JUNY 1893

N.º 9

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

Preus de subscripció: Pels socis residents, per semestre, una pesseta; per any, dugas pessetas; pels socis delegats (pagant per anyadas, á la bestreta), quatre pessetas; pel públich (idem), cinch pessetas. Los números solts y los tomos d'anys passats, ab augment de preu.

Punts de subscripció: En Barcelona, local del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA (Paradis, 10, segon), y llibreteria d'Alvar Verdaguier (Rambla del Mitj, 5).

Redacció y Administració: Barcelona, carrer de Paradis, n.º 10, y Llibreteria, 21, segon.

SECCIÓ D'EXCURSIONS

VISITA A LAS COLECCIONS DE D. F.^{co} MIQUEL Y BADÍA

LO DIA 19 DE FEBRER DE 1893

(Acabament)

VIDRES

Aquesta secció de l'arqueologia artística també està representada esplèndidament en la colecció del Sr. Miquel y Badía, y 's contan en ella casi tots los tipos de la *vitriaria* veneciana, los esmalts alemanys de colors més bonichs, y exemplars parecuts á los qu'exposa Fransa é Inglaterra en 'ls seus importants Museus.

En la colecció veneciana se veuhen las formas més atrevidas qu'Italia va aplicar á tant trencadissa materia, quals exemplars serveixen pera dar més importancia á los que desde 'l sigle XV se coneixian com de fabricació catalana,

fets en Barcelona alguns, y altres en Cervelló, Mataró y resto de Catalunya, etc.; los del sigle XVI, de Sevilla, Segovia, Valencia y Toledo, veyentse en alguns exemplars espanyols l'influencia de la dominació àrabe en los vidres procedents de las fàbricas de Murcia y Almería.

Com la colecció á que 'ns referim se compon tal volta de més de doscents vidres, descomptats d'esta xifra alguns altres més comuns, y seria massa llarga sa ressenya, recordarem los més notables.

Dona goig contar los vintidós vidres romans, consistents en petites ànforas, lacrimatoris, pots, gerros ungüentaris, etc., etc., dels quals no n'hi hà un inferior áls altres.

Los venecians del sigle XVI són importantíssims, contantsen alguns tant superiors com los de Cluny, qual museu en té catalogats cent quatre, corresponents als sigles XV, XVI y XVII, la major part d'aquets dos últims. Com se veu, Cluny en té molts més; però potser li mancan alguns exemplars que varem veure en la colecció del Sr. Miquel y Badía.

Entre 'ls espanyols, adornats ab preciosos esmalts de diferents colors y estils, n'hi hàn alguns ab *forisca* y *alabastrones*, emportantse la preferencia una magnífica cofaina esmaltada d'estil oriental, que ben segur no s'en trobarà una altre.

L'industria alemanya també hi té un bon lloch en aquesta colecció, veyentse dos *vidrecormes*, ó grans gots, de forma cilíndrica, que, com sabem, s'usavan pera beurer en dita nació, de los quals un, lo més important, està magníficament esmaltat, y constitueixen sa decoració divisa y blasons d'algunas casas nobles del país, los quals rodejan un Crísto, servinhi de fondo una àguila esmaltada ab corona imperial de doble cap. És una maravella lo detall del plumatge, la vivesa dels colors y la bondat del dibuix, havent observat, á l'estudiar dit exemplar, qu'és casi igual en mèrit y semblant en sa composició al *vidrecorme* que del 1694 posseheix lo Museu de Nurenberg.

També són molt importants los exemplars de la nostra terra que desde los sigles XIV al XVIII van fer rotllo en Barcelona y en altres pobles desde el XVII al XVIII, advertint que 'ns referim als vidres de més importancia, com per exemple l'hermós tinter esmaltat en lo qual hi hà indicada sa propietat en l'inscripció que diu *so de mosen Bartomeu Amat 1638*; un de Barcelona del 1500; un hermós plat d'esmalt representant en lo seu fondo lo Salvador, rodejat d'una orla també esmaltada, corrent en ella lo lema *Spes in Deo. Vivas in Deo*; y un altre plat que té en lo centre esmaltat lo lleó de Sant March, corrent engarlandat d'una preciosa orla en blanch y blau clar d'exquisit gust.

Aquets vidres descrits y los espanyols nos confirman las noticias qu'hem adquirit respecte á l'importancia qu'en los sigles XVI y XVII van tenir en particular los de Barcelona y Mataró, que tal volta van ocasionar la visita de l'embaixador venecià Nabagaro en 1523, qui va comprar en Toledo y altres punts exemplars notables; y que veyent la perfecció en la fabricació, y alguns tant atrevits de forma com los venecians, va arribar á suposar, com és de creure per lo qu'are vaig á dir, qu'alguns operaris de la seva terra donavan ó havian donat llisçons als nostres.

En efecte, en 1547, Venecia, ab un decret del Consell, prohibeix que los fills del país passin á altrás nacions á fer coneixe sas industrias, per qual efecte fa saber «que si un operari transporta sa industria en país estranger ab detriment de la República, li serà intimada l'ordre de retornar á son país, y si no ho fes se reduhirian á presó las personas més pròximas de sa familia».

¿No us sembla que guarda relació la visita y 'l decret ab lo mal d'ulls que feyan los nostres vidres?

En resum, la colecció del Sr. Miquel y Badia és molt important, essent molt difícil descriure bé tots sos vidres, podent dir que són tots ells bons de veras y molt dignes de ser estudiats.

COFRETS

Descrits al comensament d'aquesta petita ressenya 'ls exemplars guardats en lo recibidor, debem afegirhi dos magnífichs exemplars de *pastillatge* de procedencia italiana, del sigle XIV; altre d'òs ab figuras d'alt relleu, del XV á principis del XVI; un exemplar de manufactura castellana, del XV; altro cristià, també de *pastillatge* y de manufactura també italiana; y, finalment, un cofret del sigle XIII, ab ferramenta y escudets, que debia haver estat decorat ab policromo, pels petits vestigis que de dit procediment se notan.

Las tres colleccions que 'ns van fer passar tant bon dematí estàn instaladas en tota la casa, servint de decoració exemplars arqueològichs importants, y que permeterà 'l seu amo n'inventariem alguns, perdonantnos los errors que poguem comètrer.

Vejerem un armari dorat, ab portas policromadas, de transició de l'estil gòtich al Renaixement, procedent de Catalunya; una arqueta ó petit bufet de noguera, ab aplicacions talladas al boix estil Renaixement, sigle XVI; una arca barguenya, del sigle XV; una arca gòtica nuvià, del propi sigle; un cofre ab ferramenta y escudets, procedent d'un monestir, veyentshi alguns vestigis de pintura policromada, del sigle XIII; un petit barguenyo, ab incrustacions d'òs gravat, estil del Renaixement; una arqueta de conxa, del sigle XVI; una cadira de cuiro, del Renaixement; un cofre gòtich, de fusta de castany, ab relleus de talla, de principis del XV; un silló de cuiro de Còrdova, ab un escut abacial repujat en son respatller; una silleria d'estil Lluís XVI; cornucopias del propi estil, y altres objectes d'art de l'antigalla, de bona lley.

Ademés, recordem un tríptich d'estil plateresch, que representa l'enterrament del Senyor, tenint en son com-

partiment esquer pintada á Santa Magdalena vestida ab trajeo del sigle XVI, y en l'altre, ó siga 'l de la dreta, á Sant Johan. És una obra de bastant mèrit, encare qu'ab bastantas llibertats d'estil. Taula gòtica, del sigle XIV á principis del XV, representant á Sant Jordi, procedent de Valencia. Dita taula, si bé no és de gran mèrit pictòrich, lo té arqueològicament considerada, per estar molt estudiadas y acertadas las condicions d'indumentaria, qualitat rara en aquella època.

Per final digne de tant bona visita contemplèrem ab verdadera delectació una notable taula atribuïda á Rincon, qual representació està dividida en dos compartiments: en lo de la dreta la Verge dels Dolors, y en lo de l'esquerra lo Nathsarè. Las faccions de la Verge són d'una finesa extraordinaria, d'un colorit exquisit, estant molt ben estudiats los plechs del manto y és molt artístich lo tocat de la Verge.

Llàstima que no 's pugui assegurar que sigui de tant extraordinari pinzell, no pera donarli més mèrit artístich, però sí més estimació; perquè tots sabem que són escassíssimas las obras de Rincon, lo pintor mimat dels Reys Catòlics y lo decorador del santuari de la catedral de Toledo.

En lo Museu Nacional de Madrid, no se sab de cert si 'l quadro en que estàn representats, adorant á la Verge, Fernando é Isabel y lo cèlebre inquisidor Torquemada, és ó no d'ell.

En lo Museu de Sant Petersburg hi hà una Verge donant lo pit á l'infant Jesús que tampoch se sab de cert.

Sols se pot assegurar qu'és d'aquest cèlebre artista lo magnífich retaule de l'iglesia de Robledo de Chabela representant en disset compartiments episodis de la vida de la Verge María.

De todas maneras, lo Sr. Miquel y Badía té una verdadera obra d'art d'extraordinari mèrit, la qual no hi hà dupte va ser inspirada per las primeras flamaradas del

COFRETS

Descrits al comensament d'aquesta petita recsenya 'ls exemplars guardats en lo recibidor, debem afegirhi dos magnífichs exemplars de *pastillatge* de procedencia italiana, del sigle XIV; altre d'òs ab figuras d'alt relleu, del XV á principis del XVI; un exemplar de manufactura castellana, del XV; altro cristià, també de *pastillatge* y de manufactura també italiana; y, finalment, un cofret del sigle XIII, ab ferramenta y escudets, que debia haver estat decorat ab policromo, pels petits vestigis que de dit procediment se notan.

Las tres colleccions que 'ns van fer passar tant bon dematí estàn instaladas en tota la casa, servint de decoració exemplars arqueològichs importants, y que permeterà 'l seu amo n'inventariem alguns, perdonantnos los errors que poguem comètrer.

Vejerem un armari dorat, ab portas policromadas, de transició de l'estil gòtich al Renaixement, procedent de Catalunya; una arqueta ó petit bufet de noguera, ab aplicacions talladas al boix estil Renaixement, sigle XVI; una arca barguenya, del sigle XV; una arca gòtica nupcial, del propi sigle; un cofre ab ferramenta y escudets, procedent d'un monestir, veyentshi alguns vestigis de pintura policromada, del sigle XIII; un petit barguenyo, ab incrustacions d'òs gravat, estil del Renaixement; una arqueta de conxa, del sigle XVI; una cadira de cuiro, del Renaixement; un cofre gòtich, de fusta de castany, ab relleus de talla, de principis del XV; un silló de cuiro de Còrdova, ab un escut abacial repujat en son respatller; una silleria d'estil Lluís XVI; cornucopias del propi estil, y altres objectes d'art de l'antigalla, de bona lley.

Ademés, recordem un tríptich d'estil plateresch, que representa l'enterrament del Senyor, tenint en son com-

partiment esquer pintada á Santa Magdalena vestida ab trajo del sigle XVI, y en l'altre, ó siga 'l de la dreta, á Sant Johan. És una obra de bastant mèrit, encare qu'ab bastantas llibertats d'estil. Taula gòtica, del sigle XIV á principis del XV, representant á Sant Jordi, procedent de Valencia. Dita taula, si bé no és de gran mèrit pictòrich, lo té arqueològicament considerada, per estar molt estudiadas y acertadas las condicions d'indumentaria, qualitat rara en aquella època.

Per final digne de tant bona visita contemplèrem ab verdadera delectació una notable taula atribuïda á Rincon, qual representació està dividida en dos compartiments: en lo de la dreta la Verge dels Dolors, y en lo de l'esquerra lo Nathsarè. Las faccions de la Verge són d'una finesa extraordinaria, d'un colorit exquisit, estant molt ben estudiats los plechs del manto y és molt artístich lo tocat de la Verge.

Llàstima que no 's pugui assegurar que sigui de tant extraordinari pinzell, no pera donarli més mèrit artístich, però sí més estimació; perquè tots sabem que són escasisimas las obras de Rincon, lo pintor mimat dels Reys Catòlics y lo decorador del santuari de la catedral de Toledo.

En lo Museu Nacional de Madrid, no se sab de cert si 'l quadro en que estàn representats, adorant á la Verge, Fernando é Isabel y lo cèlebre inquisidor Torquemada, és ó no d'ell.

En lo Museu de Sant Petersburg hi hà una Verge donant lo pit á l'infant Jesús que tampoch se sab de cert.

Sols se pot assegurar qu'és d'aquest cèlebre artista lo magnífich retaule de l'iglesia de Robledo de Chabela representant en disset compartiments episodis de la vida de la Verge María.

De todas maneras, lo Sr. Miquel y Badía té una verdadera obra d'art d'extraordinari mèrit, la qual no hi hà dupte va ser inspirada per las primeras flamaradas del

nostre hermós Renaixement, veyentse sens dupte en dita obra las filigranas de l'escola italiana de tant felís època.

Ajudant á la decoració general de las parets, s'ostentan plats hispano-àrabs, entre ells un del sigle XV, ab un cerv blau al mitj, voltantlo una inscripció: *Ave-ma-ria-gra-ple-na*; altre del meteix caràcter y època, procedent de Valencia, ornamentat en blau, ab una tarja en la qual se destaca un venat caigut y junyit entre ramatges; altre espanyol, ab una àliga de doble cap, ab l'inscripció *Viva Carlos IV*; altre català, en blau, representant un lleó, y alguns italians de varietat d'estils y procedencias.

Esmortuida resulta la relació de la visita feta á las colleccions que posseïx en sa casa lo Sr. Miquel y Badía; però hem fet tot lo que sabem. De totas maneras, és tota aquella un continuat y escullidíssim museu.

Signem la present relació trasmetent als nostres consocis l'estreta de mà qu'al despedirnos lo dit senyor nos va donar, juntant ab ella lo verdader oferiment de que sa casa quedava oberta sempre pera ser visitada per tots los individus que constitueixen lo CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.

Lo nostre estimat President va contestar per tots ab paraulas d'agrahiment y regraciantlo en nom del Centre per tanta atenció y deferencia.

CARLES DE BOFARULL

EXCURSIÓ PARTICULAR

À MONTAGUT Y SANTAS CREUS DESDE TORRELLAS DE FOIX

En busca dels ayres oxigenats de la montanya, que exerceixen saludable influència en la economia, puix vivifiquen los pulmons acostumats á respirar l'atmòsfera mefítica de las grans ciutats; y en busca d'esbarjo y expansió, y tranquilitat y repòs, tant necessaris á l'organisme com á l'esperit, me dirigia á Torrellas de Foix lo dia 12 de Setembre d'aquest any.

Surtia á l'efecte de *Barcelona* en lo tren de mitjdia, que arriba á *Vilafranca del Panadès* á las 2'15 de la tarde.

Envers las 3'30 se posà en marxa la tartana d'En Baldó de Torrellas, que fa servey á l'arribada á la capital del Panadès dels trens que surten de Barcelona á las 5'20 y 11'40 del matí (hora oficial), y 'm deixà á las 4'30 de la tarde á las *Casas Novas, arrabal de Sant Martí Sarroca* (altura aproximada, 290 metres).

Allí m'esperava En Jaume Picarolas, de Torrellas, guía molt pràctich en la encontrada.

A pesar d'haver visitat en altra ocasió (1889) aquest poble pera admirar sa notable esglesia parroquial, d'estil bizantí, desitjava tornarhi ab l'objecte principal de baixar al lloch conegut per *las Valls*, que és un profundíssim barranch, á qual vora 's troban la esglesia, lo castell y l'antich poble, format de vellas casas escalonadas en un escarpat turó.

Las Casas Novas de Sant Martí Sarroca, situadas en lo kilometre 9 de la carretera provincial á La Llacuna y á Aguiló, creixen cada dia en número é importancia desde la construcció d'aquella, de tal modo que lo poble vell, situat en l'accidentat turó referit, desapareix ràpidament, y tot a la població se concentra en lo nou barri.

Desconeixedor del país quant ma derrera excursió, ab la precipitació ab que 'm feu anar la premura del temps de que disposava, equivocadament vaig fer constar en lo modest treball publicat en los núms. 139-144 del butlletí de l'extinguida *Associació d'Excursions Catalana*, que abans de pujar al turó y poble de Sant Martí Sarroca s'atravesava la riera de Pontons.

Res més inexacte. Lo que s'atravessa venint de las Casas Novas, és á dir, de la carretera, són dos *torrents*: lo de las *Casas Novas* y lo *Torrent Sech*, lo primer ab aygua permanent. La riera de Pontons passa per lo fondo dit de *las Valls*, de que més tart se parlarà.

Al trobarnos com á mitj turó, un petit camí de cabras que passa per la roca viva, en la qual se veuen incrustats fòssils marins, nos portà en poch rato á *las Valls*, per sobre de qual fondo passàrem durant 15 ó 20 minuts, desde una altitut de 30 á 50 metres. Res més grandió que l'espectacle que 's disfruta en aquell punt. Al fons corre la caudalosa *riera de Pontons*, obstruït sovint son pas per enormes blochs calcaris despresos de las cingleras vehinas. A abdós costats de la riera s'elevan altíssimas rocas, algunas d'ellas sospesas en l'espai, y en las cingleras d'una y altra banda 's descubrixen nombrosas covas, entre otras una coneguda per la *dels Bous*, 'hont se n'amagaren dos ó tres durant l'invasió francesa.

Bonica és avuy la gorja per hont passa la riera; però més grandiosa seria, sens dupte, no fa molts anys, quant estava poblada d'alzinas seculars.

L'extranya configuració d'aquest lloch fa suposar — y està molt generalisada aquesta hipòtesis — que lo turó de Sant Martí 's despreguè de la montanya vehina per una terrible revolució geològica, quedant l'ample escletxa coneguda per *las Valls*. La profundetat d'aquesta, en son punt central, serà de 70 á 100 metres, y l'amplada, ço és, de turó á turó, d'uns 150 á 200.

Nostres pagesos, en sa incansable laboriositat, han

arribat á cultivar, en lo més fondo de las Valls, petites feixas de regadiu; mes sol ésser infructuós son treball, perquè ab desconsoladora freqüència són arrasadas per las violentas revingudas que la riera experimenta.

En l'extrem NO. del fondo se troba un important moli fariner que 's veu en situació molt compromesa quant la riera té forta crescuda.

Un camí que passa en aquell indret, y que és l'antich camí ral de *Torrellas*, nos portà á aquesta vila en uns 40 minuts.

A cosa de mitj camí 's troba la romànica ermita de Sant Jaume, al costat de la qual hi hagué, no fa molts anys, lo cementir de Sant Martí Sarroca, situat avuy á llarga distancia del poble

*
**

Pintoresca en extrem és la situació de la vila de *Torrellas de Foix*, assentada en lo repeu de las alterosas serras que s'elevan á l'occident del Panadès. Duas petites serraladas que baixan ab ondulacions suaus fins al centre del pla, circumclouen al NE. y SO. son terme dilatat.

Envers al Est se veu una extensíssima planuria que arriba fins á Sant Sadurní y Gelida, quals montanyas la limitan. També 's veuen en lo meteix punt cardinal las serraladas d'Ordal, ab la torra-telègrafo òptich; las de la Morella y Puigdagullas, ó sian las de la ribera dreta del Llobregat, y més á la esquerra las del Tibidabo, Costa de Llevant, Montseny, Sant Llorens del Munt y Montserrat en darrer terme.

Segons antichs diccionaris geogràfichs, aquesta vila era coneguda abans per *Torrellas, Foix y Quadra Llombarda*. La *Quadra Llombarda* és un caseriu situat á l'O. de la actual vila.

*
**

Antiguament existia á *Torrellas de Foix* (qual nom

sembla originat de las nombrosas torras-guaytas ó *atalayas* que hi havia en lo que és avuy son terme municipal) un castell senyorial, que fou enrunat envers l'any 1835, durant l'època luctuosa de la primera guerra civil, per servir de defensa á la vila.

Lo darrer baró de Rocafort de Queralt, senyor de Torrellas, feu donació á la vila de tots los extensos terrenos de sa pertinenca dins lo terme municipal, coneguts avuy per *los Navegants*. Las mellors terras se sortejaren en la plassa pública entre tots los vehins de la població. Quedan encara moltíssims jornals de terras incultas que pertencien al comú.

L'il·lustre familia de Rocafort de Queralt s'extinguí, fa uns 6 ó 7 anys, ab la mort de la darrera baronesa, que fundà lo convent de las Salesas, al qual deixà tot son patrimoni. Fou enterrada en l'iglesia-santuari de Foix, hont va ésser cruelment assassinat, hi hà uns dos mesos, son venerable rector.

Alimentat per las ayguas de la riera de Pontons, hi hà á Torrellas un molí fariner, que fou paperer temps enrera.

Abasteixen d'aygua á Torrellas duas copiosas fonts que naixen sota meteix del poble, circumstancia que las fa, fins á cert punt, perillosas, per la possibilitat d'ésser algun dia enmatzinadas per filtracions d'ayguas brutas.

A poca distancia de Torrellas, y en la vall de la riera, 's troban, entre alguna altra, las ricas fonts de la *Humeda* ú *Olmeda*, d'en Còbans, del *Junqué* y del *Canyar*.

*
**

Extraordinaria animació regna á Torrellas en aquets moments (mitjans de Setembre). Lo pagès recull lo fruit de son treball de tot l'any, y, á la veritat, n'està satisfet, tant de la calitat com de la quantitat.

Mes, per dissort, és relativa sols sa alegría y satisfacció per la extraordinaria cullita que hi hà en perspectiva. Lo

vi no tindrà sortida fàcil si no és á preus irrisoris, puix tancat lo mercat de França y abundantíssima enguany arreu la producció vinícola, las enormes existencias provocaran gran depreciació en lo valor dels caldos.

Negre 's presenta lo pervíndrer pera nostres pagesos. Veuhem cernirse en l'horizont lo tètich espectre de la filoxera, missatger de la ruina y la miseria. Ha invadit ja lo terme la terrible plaga, la tenen dintre casa, y està pròxim lo dia en que desapareixeràn los hermosíssims vinyals que constituïren un jorn sa casi única riquesa.

Anys fa que veuhem avansar la terrible plaga y que presenten la desgracia que avuy los cerca; mes, dominats per un fatalisme mussulmà, contemplan impassibles com pren, de any en any, increment aterrador, sens cuydarse si no de prevenir lo mal, que això és impossible, d'atenuar sos efectes al menos, recorrent á la plantació de ceps americans, com feu França, que reconstituí aixís en poch temps sos vinyars inmensos.

JOSEPH CASTELLANOS

(Acabarà)

SECCIÓ D'ARQUEOLOGIA

DOLIUM TROBAT Á STA. LLOGAYA DEL TERRI

Fa alguns anys vaig trobar en lo terme de Santa Llogaya del Terri (poblet situat á poch més de mitj camí de Gerona á Banyolas y á la dreta de la carretera) un tros de teula romana; y de llavors ensà, sempre que hi tornat á dit poble, fixava l'atenció en tots los palets que veyá espargits sobre 'l terreno. En lo mes d'Agost de l'any prop passat, en un de sos camins rurals, vaig ensopegar ab un gran nombre de fragments de terrissa antiga, tirats allí, sens dupte, desde 'ls camps vehins; y la seva abundor mogué la meva curiositat pera saber lo lloch exacte d'ahont havian sortit. Satisfé complertament mos desitjos l'hisendat En Joan Gelí, dientme qu'eran procedents d'un camp nomenat *dels Xiprers*, afrontant ab aquell camí, en lo qui s'havian trobat diferents vegades enterrats grans tinells y també sepultures fetes ab teules, y dintre una d'aquestes un petit pot al costat del crani del cadavre, y en altre una moneda ja del tot oxidada. Ampliant mes averiguacions, pel masover que conreuha 'l camp vaig saber qu'en l'hivern anterior trobà sepultures fetes ab teules, parets, una bassa de cals y, finalment, dos grans tinells ó gerres, una d'elles sencera y l'altra rompuda y ja molt destruïda. Constituit en lo camp, vaig trobar jo meteix, entre molts altres trossos sense cap importancia, un fragment de plat saguntí, de color vermell, trencat precisament ahont comensava la marca del fabricant, de la que sols se veu part de la lletra O.

Ab aquets antecedents vaig demanar y obtíndrer del propietari permís pera tràurer y recullir la gerra sencera y depositarla en lo Museu Provincial. Per sort, lo masover recordà perfectament el lloch ahont l'havia trobada, y al

poch rato de cavar teniam lo gust de vèurela. No fou tant fàcil desenterrarla ni tràurerla del lloch ahont havia estat durant molts segles, tant per son molt pes y volum com per esser esquerdada. Ab cuidado y paciència se conseguí, no obstant, aixecarla, y, ben lligada perquè no s'esbardallés, fou carregada sobre una carreta y conduhida al Museu de Gerona, ahont actualment pot contemplarse.

Es de terra cuyta, d'argila rogenca barrejada ab sorra, y de color esgroguehit. Té la forma oval, encare qu'irregular, per ahont se coneix bé que no fou feta ab torn. Ses mides són: alt, 141 centímetres; diàmetre major, 122; y circumferencia, també major, 385. Sa boca, voltada d'un coll quasi pla de 9 centímetres d'ample, és de figura elíptica, essent son eix major de 41 centímetres y 'l més petit de 33. Acaba ab una basa plana, de figura quasi rodona, que sols té 28 centímetres de diàmetre, insuficient pera que sobre ella se sostingués dreta y que justifica haver sigut feta pera estar enterrada en tot ó en part.

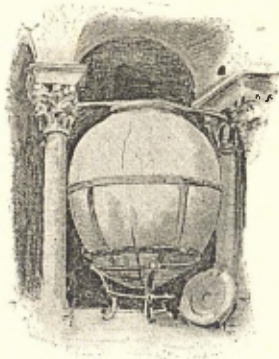
La tapava un disch de pedra basàltica negrenca de 44 centímetres de diàmetre, ab un forat rodó de 7 centímetres de diàmetre en son centre, que sembla, á primera vista, igual á las moles romanes de mà, de la mateixa classe de pedra, trobades á Empuries y Banyoles, que 's guardan en lo citat Museu. Sa superficie interior està un xich rebaixada en part, formant un doble disch, lo més petit de 26 centímetres, y té aixís meteix un encaix en disposició radial que va de l'exterior fins á tocar lo disch petit; lo que nos fa suposar que servia pera aplicarhi una planxa de metall fixada en un cercle que, girant en sobre, tenia en sa extremitat un tap pera tancar lo forat central de la pedra, permetent d'aquest modo, pera las necessitats ordinaries, obrir y tancar sens tenir qu'aixecar aquella.

Á l'exterior de la gerra, y prop del coll, fetes á la mà y ab punxó, se veuhen les següents lletres molt petites:

XXVIIII.

Ignorem son significat; mes presumim són xifres indicatives de la cabuda de l'envàs ó de la quantitat de productes alguna vegada posats en la gerra.

De la descripció qu'acabem de ferne creyem s'en deduheix la classificació d'aquet notable objecte arqueològich.

Los romans anomenavan *dolium* á un vas ó tinell en general de terra cuyta y sempre de grans dimensions, molt ventrut y d'ample boca, destinat á conservar los productes agrícols, tant los sòlits com los líquits. Los que tenian per objecte contenir líquits, y sobre tot vi, eran de molt petita basa, ja qu'acostumavan enterrarles molt sovint fins á la boca; donchs, com diu Pottier (*Dic. des antiq. romain. et greg. de Daremberg y Saglio*, en curs de publicació): «Los antichs, al fer lo vi, posavan molt cuytado per què l'ayre no toqués les parets dels vasos ahont lo ficavan. Los altres tenian major cul pera poder tenirse drets á l'aire lliure».

Los vasos d'una forma igual, però més petits, los anomenavan *cadus*.

Lo citat arqueòlech fa observar lo molt remot origen d'aquests objectes, que deduheix, no solament del fet de mentarlos en ses obres Homero y Hesiodo, sinó, además,

de haverne trobat molts Schlieman en les excavacions per ell fetes á Troya, de una forma ja molt esmerada, nou d'ells arrengrerats, y encare en son puesto, de 172 centímetres d'alsaria.

Los autors tots convenen en que lo que los distingeix particularment és sa grandaria, prou al menys per amagarshi un home. Una tal grandor, afegeix lo memorat Pottier, fa difícil créurer qu'hagin pogut ser fets al forn ab tot y la regularitat de ses formes y ser de terra cuyta. Així, un text antich fa creure qu'eran fets d'una pessa ab un forn especial, y qu'aquest difícil y delicat treball no era considerat com propi dels aprenents y principiants de l'industria dels terrissayres. La consideració en qu'es tenian se desprèn també dels calificatius de *doliarings* (faber) qu'es donava als qu'els fabricavan, y *doliarius* (servus) ab qu'es designava á l'esclau encarregat de cuydar y vigilar les caves.

En aquets recipients s'hi posava lo vi de poca forsa y lo vi nou ó most, essent aquest últim després transportat á les *ànfores*.

A. Rich diu qu'en alguns *doliums* trobats á Anticum hi hà inscripcions referents á sa cabuda.

Notarem, ademés, que la llengua catalana ha conservat la paraula *doll*, evidentment derivada de *dolium*, pera designar los gerros sense nansas, molt panxuts y de poca basa, generalment de terra cuyta y avuy d'una mida més petita de la que tenian los usats antigament. La costum d'enterrarlos en lo sol se guarda encare en alguns llochs de Catalunya y del restant d'Espanya.

JOAQUIM BOTET Y SISÓ

Soci delegat en Girona

Girona 26 Setembre 1892

RESTOS ROMANS A TRAYÀ

EN LO TERME D'ARGENTONA

Feya molt temps que m'intrigava lo nom català *Trayà*, donat, desde remota antiguitat, á la regió d'Argentona avuy dia coneguda vulgarment per *Sant Jaume*. Dit nom apareix ja en la primera mitat del segle XI, en un document publicat en lo apèndix de *Argentona històrica*. Me intrigava, repetexo, la circumstancia de que essent *Trayà* d'origen evidentment romà, *Trajanus*, ó tal vegada *villa Trajana* (de cap manera lo *Tridiliano* llatinisat pels amanuenses semievals), no s'hi hagués trobat per allí cap senyal constatant lo pas de la civilisació de Roma, tramesa á nostres segles al ensemps que son nom. Y era més y més xocant al considerar quan natural fóra la existencia de restes romans, trobantse *Trayà* tant aprop á la preponderant lluro y en las voras de la carretera que per la serra de *Parpers* ajuntava dita ciutat ab Granollers.

Lo 10 de novembre de 1892 vaig investigàr escrupulosament per *Trayà*. Reconexent alguns dels llochs que 'm semblaren més indicats, me dirigí á la carena y voras del turó d'*En Pardal*. Allí mon treball no quedà sens recompensa. A despit de lo molt cultivat que ha estat sempre aquell terror, lo qual dificulta la perpetuació de restes ó ruinas, com també la circumstancia d'esser alterós y format d'arenisca fàcilment remoguda pels agents erosius, investigant detingudament trobí nombrosos fragments d'*imbrax* ó teula rodona fàcilment confosa ab la nostra comuna, alguns trossos de *tegula* ó teula plana característica de la època é inconfundible, restos d'ànfora, de ceràmica grollera y fosca, de vidre blau ab reflexos metàlichs, lo bròch d'un gresol de barro negre y compacte, y un fragment de

mur, format de pedras irregulars y ciment blanch molt resistent, que tindria un parell de palms. Dels restos de ceràmica allí existents no 'n trobí un sol de labor fina y delicada: tots se distingian per lo grollers. En las margenadas del propi turó, formadas de terra d'aluvió, s'hi veuhen molts fragments petits de ceràmica y òssos d'animals, barrejats ab las terras y arenas transportadas per las ayguas.

Lo dit seria suficient per asseverar la existencia d'una habitació romana en las voras del centre de la petita carena que s'extén desde la casa vulgarment anomenada d'*En Bolart* (que és propietat d'En Fortuny) al cim del turó d'*En Pardal* (propietat d'En Mercader), per esser dit lloch hont aparexen en major quantitat los fragments de ceràmica. En ditas voras m'atreveixo á assenyalar com á punt més probable del emplassament de la *villa ¿Trajana?* lo mateix hont veyem axecadas las dos casas de camp propietat dels Srs. Fortuny y Caralt. Comprobarà aytal hipòtesis la existencia d'altres fragments de *tegula* en la capella de Sant Jaume. Hu d'ells pot contemplarse encara visiblement incrustat en la paret lateral de la capella, proper á la porta y barrejat ab trossos de ceràmica moderna y pedras irregulars. Se veu que en la construcció d'eix mur, lo més antich, s'aprofitaren bossins escampats al voltant, demostrantse, donchs, que en època que no és fàcil poder fixar, no escassejaren en aquells camps los fragments de *tegula* que tant raras són avuy dia.

Repetexo, donchs, que s'hà de situar la *villa* ó habitació romana, en lo lloch predict, per quant lo turó d'*En Pardal* se troba vers occident y més baix y la capella vers orient y casi al mateix nivell, haventhi de per mitj una depressió de la montanya.

A un segon descubriment me portaren aquestas investigacions. En lo cim més alt de la petita serra que comensa en lo turó d'*En Pardal* y segueix per damunt de las masías de *Trayà*, ajuntantse á *Cirera* ab las demás mon-

tanyas que tancan las valls de Mataró y Valldeix per un costat, Argentona y Mayans per l'altre, existeix un blanch rocar darrerament utilitzat per pedrera. Té la forma punxaguda, en lo segle XIV se l'anomenà puig *de las Olivellas*, y avuy no té nom, haventse perdut aquest. En dit indret, lluny de poblat, la presencia de fragments de *tegula* trobats sens molt esforç, poden esser indicis d'altre construcció romana, que no seràn de una casa de camp, per esser massa altarós y estèril. En cambi, sa excelent posició topogràfica, dominant los termes de Mataró, Argentona y Vilassar, lo presenta á propòsit pera que pogués haverse axecat en son cim alguna torra romana consemblant á las que existiren á Burriach y en la *torrassa del Moro*, cap al vehí castell d'Alfar.

FRANCESCH CARRERAS y CANDI

SECCIÓ HISTORICA

CASTELL DE LA ROCA DEL VALLÈS

(Continuació)

En l'exèrcit que defensava la vila d'Apiera contra las tropas de Joan II qui la sitiavan (26 de Setembre de 1470) hi havia gent de La Roca. Pot provar que nostre terme y castell seguia prenent part activa en los afers de la guerra civil (1).

Al comensar lo any 1471, la muller de Torrelles tingué un fill. Lo dilluns 4 de Febrer, després de dinar, l'ilustre Abat de Montserrat, qui era diputat de la Generalitat de Catalunya, partí de Barcelona en direcció á La Roca pera batejarlo, retornant á la Ciutat lo endemà dimars (2).

A propòsit d'aquest naxement, direm lo que se sab sobre la família de Torrelles. Estava casat ab Francina, abdós cònjugos vivents en 1490, any al que pertany la escriptura qu'ens facilita estas novas (3). En dita data era son fill primogènit, de nom Martí Joan, com lo Pare, y edat de 20 á 25 anys, estant casat ab Agna, menor de 20 anys. A més tenian altres dos fills menors de 20 anys y majors de 15, anomenats Martí Benet y Pere Anton. Finalment, lo Senyor de La Roca tenia un germà, Pere de Torrelles, *donçell*, domiciliat en la ciutat de Barcelona y Llobregat.

Martí Joan de Torrelles va passar, aquest any, á la Cort de Provença. Axís s'hà de deduhir del fragment d'una carta escrita als Concellers per Nicolau, net y primogènit de Reyner d'Anjou, hont, després de participar l'anada á

(1) *Argentona històrica*, nombre IV.

(2) *Dietaris de la Generalitat de Catalunya* (Arx. Ar.).

(3) *Deversorum tertius*, foli 271 (Arxiu Municipal de Barcelona).

Provença de Reyner, diu (1): *Nos per semblant prosseguint aquella deliberacio que per la M.^{tat} dessus dita e nos a Anges fou feta de la qual per lo amat e feel conseller e camerlench nostre mossen Marti Joan de torrelles cavaller vcs scrivim, temps ha som venguts en aquest nostre ducat de lorrene en lo qual nos ha convengut fer personal residencia mes temps que no pençavem.*

De dissensions entre la gent de Granollers y lo Capità que tenia guarda de la vila per evitar fos presa pel enemich, nos parlan las següents cartas del Llochtinent de Reyner d'Anjou. En la primera se transpira l'amor y consideració de que gosava Torrelles entre los habitants del Vallès:

Lo loctinent general etc.

Feels del Sor Rey: Reebuda havem vostra letra per la qual significau ab congoxa com mossen Vilademany era vengut aqui ab certa gent de cavall dant hi obra lo Capita per metre a saco aqueixa vila e per aquella raho havem trets lo dit Capita e altres de la dita vila e trames per mossen Torrelles senyor de la Rocha lo qual demanau per Capita etc. Les quals coses enteses responent vos diem com a nos desplaui de tal cas e congoxa ni es de creure a vosaltres ni a nigu los dits mossen Vilademany e Capita fessen tals coses per metre en destruccio aquexa vila car tal cosa seria a nos molesta no menys que a vosaltres: pero si vosaltres haguesseu cregut a nos e encara al capita general qui per conserracio de vosaltres hi volia metre alguna gent e no per menjar res del vostre ne ferruos dan no foreu en aquets inconvenients: mas si plaura a nostre senyor deu a tots sera facilmente remediat. E per ço vos hauriem a pler e servey accepte remetesseu dins la vila cobrasseu e acceptasseu lo dit Capita qui al parer nostre es persona virtuosa e de be eus ha ben governats fins aci car iatsia mossen Torrelles sia persona per a molt maior cosa que aqueixa altres maior coses haura a fer e de present li core entendre en lo fet de la Rocha e altres coses sues a que no pot fallir. E si a vosaltres par o es vist

(1) *Cartas Reals Originals* (Arxiu Municipal de Barcelona).

algun contrari en que en Montbuy torn aqui per Capita haurem a be trametau açi una dues o tres persones informades de vostra intencio voluntat e parer. Les quals fiançosament poran venir per comunicar ab nos o ab lo sacre consell e entre tots darem tal orde que sera contentacio e satisfacio a aqueixa vila e de tots vosaltres e ferse ha lo servey del Senyor Rey e lo be vostre. E si entre tant vos es vist deiam aqui trametre alguna gent de cavall e de peu scriuiu nos ne car trametremlaus tal que sera a total benefici vostre e no en dan, e viuran ab lo seu e no ab lo vostre. Stau donchs confortats que nous fallirem maiorment venint la potencia gran de la qual som certs que de França ve. Dada en Barchinona a XIII de Noembre any Mil CCCCLXXI. Jehan.

R. Vitalis prothonotarius.

Als feels del Senyor Rey e bons amichs nostres los jurats e consell de la vila de Granollers.

Recitato huiusmodi effectu responsivi fuit ad litteras Martini Johannis de Turrillis domini de la Rocha regraciando eidem que fecit et de accessu ad villam granullariorum. Item et exortando et confortando eundem quod cum eis dem de granollers totis viribus elaboret per quiete et eorum statu ad servicium domini Regis etc. (1)

Lo loctinent general etc. (2).

Capita amat e feel del Senyor Rey e bon amich nostre. Reebuda havem vostra letra e vist e entes lo contengut en aquella vos responem que recordant nos tola via de vostra virtut e honor haviem scrit als de Granollers vos tornasseu en rostra Capitania cus receptassen significantlos quant ho hauriem a servey accepte e allo mateix a mossen Torrelles e es nos stat respost deuen trametre aci certes persones per conferir ab nos de totes coses e axi sta la cosa: totavia haiau per cert a vos no sera feta vergonya mas sera be atles a vostra honor. Entretant comportau un poch axi com nos comportam car les universitats maiorment aquelles ont no ha guarnicio se han a tractar ab alguna delicadura mas ques vulla sia

(1) *Exercitum i Loct. Renati de Anjou: Registre 53 Intruso, foli 139.*

(2) *Exercitum i Loct. Renati de Anjou: Registre 53 Intruso, foli 143.*

tota via tendrem memoria de vos e de vostra honor e no dupteu. Datum en Barchinona a XVII de Noembre any Mil CCCCLXXI. Jehan.

R. Vitalis prothonotarius.

Al amat e feel del Sor Rey e bon amich nostre en ffrañci de muntbuy Capita de Granollers.

Després de la derrota dels de Barcelona en la torra Balldovina, á Santa Coloma de Gramanet, lo 26 de Novembre de 1471, al dia següent, 27, lo Llochtinent participa lo desastre, ab termes atenuants, als principals capdills y poblacions de Catalunya, y entre ells ho va comunicar també á Torrelles, lo que prova en quant lo considerava.

A derrers de Novembre ó primers de Desembre del propi any, diu Zurita qu'es perdé la vila de Granollers. ¿N'haurian tingut la culpa lo malestar qu'en depenja del contingut de las cartas precedents?

Lo 18 de janer de 1472, davant lo avenç de las tropas de Joan II y de la continua defecció de molts pobles y capdills que dexavan la causa de Reyner d'Anjou, lo seu Llochtinent Joan, bastart de Calabria, confiant en la fidelitat á la causa de la terra, de que havia donat tantas provas Martí Joan de Torrelles, axí com de sa inteligencia, valor personal y altres condicions, lo nombra *Capità de la dita provintia de Valles e Maresme e dels Lochs Viles Castells territoris e termens a aquella adjacents. Exclos empero lo Veçcomtat de Cabrera Lochs fortalises e pertinentes de aquell* (1).

En altra carta del Bastard de Calabria se dexan entreveure intrigas palatinas de las quals n'era víctima lo Senyor de La Roca (2):

(1) *Exercitum i Loct. Renati de Anjou*: Registre 53 Intruso, foli 115.

(2) *Exercitum i Loct. Renati de Anjou*: Registre 53 Intruso, foli 116.

Lo loctinent general etc.

*Mossen de la Rocha magnífich e amat Conseller del Senyor Rey: vostra lettra del primer de aquest a altra nostra responsiva mostra vos esser congoxat e fello. E si causa haveu de descontentació sab deu no es culpa nostra qui vostres pagues o pagament de aquelles per nostre poder havem instat e sollicitat e vuy en aquest dia ab molta instancia e vehemen-
cia ho havem exasperat e per vos fem e fariem quant a nos possible per vostres dignes merits. Ni centim que home que prop nos se acoste vos vulla mal ni maltracte vostres fets ni honor ans vos diem tots loen vostres virtuoses operacions e dignes merits e tots fan de vos bons reports e que lo contrari fos no serien per nos creguts. E axi per los deputats nos es dada ferma esperança prest vos sera dat lo que per vostra porcio vos toca com als altres del sou passat. Al Capita de la guarda parlarem ni crehem lo scriure seu sia stat per enuiar vos mas es cregut sins diu que guanyau ho diu mes per una facossia e burla que per als, ni vostres guanyts poden esser tals que no despengau mes e aço es a tota persona manifest e aquells mes qui saben vostra liberalitat e virtut quanta es. E volgues deu guanyasseu abundantment car tot havem per clar ho metrieu en servey del S. Rey ni es vostra qualitat per thesaurizar. Axi dexau aquexos pensaments e dauvos pleer e feu lo que es be e loable costum. Les noves molt vos agrahim. Datum en Barchinona a V de Fabrer any Mil CCCC Setanta e dos.*

Jehan

R. Vitalis prothonotarius

Al magnífich amat e feel conseller del Senyor Rey e bon amich nostre mossen Marti Johan de Torrelles S.^{or} ques diu de la Rocha e Capita de Valles e Maresma.

FRANCESCH CARRERAS Y CANDI

(Seguirà)

SECCIÓ OFICIAL

SOCIS ENTRATS

DESDE EL PRIMER D'ABRIL FINS AL DIA DE LA FETXA

SOCIS RESIDENTS

- D. Francesch Brossa.
» Jaume Baladía Soler.
» Francisco Tramullas Perales.
» Ramon Tapis Martí.
» Francesch Llorens y Riu.
» Vicens Nieto Salazar.
» Gabriel Canals Arrieta.
» Felip Bertran y de Amat.
» Arthur Pedrals Font.
» Anton Maspons Anglasell.
» Ramon Nonat Comas.
» Joseph Pin y Soler.
» Gayetà Benavent Fumanya.
» Roch Ponsetí Cardona.

SOCIS DELEGATS

- D. Pere Esparó y Sitges, á Santa María de l'Estany.
» Faust de Dalmases y de Masot, á Cervera.
-

DONATIUS PERA LA BIBLIÓTECA Y COLECCIONS

Per D. Joan Cardona: Un gravat còntenint detalls del temple de Hèrcules y de la vista interior dels banys àrabs qu'existian á Barcelona.

Per D. Francisco Maspons y Anglasesell: *Cuentos sociales*.

Per D. Antoni Bulbena: *Isop* (faules scollides), traduhidas pel donador (Barcelona, 1893).

Per D. Jacinto E. Tort: *Noticia musical del Lied ó Cançó catalana*, per lo donador (Barcelona, 1893).

Per D. Theodor Creus: *Set contallas del temps vell*, per lo donador (Vilanova y Geltrú, 1893).

Per D. Francisco de S. Maspons: *La Pagesia catalana*, per lo propi donador (Barcelona, 1893).

Pel *Circulo Artístico de San Lúcas: Reglamento de la Sociedad* (Barcelona, 1893).

Per la *Sociedad organizadora* de la Exposición Universal de Barcelona para 1898: *Estatutos*.

Per D. Joseph Galbany: Cinch goigs provinents de las últimas excursions oficials.

Per D. Arthur Masriera, de la Companyía de Jesús: *Poesies*, per lo propi donador (Barcelona, 1893).

Per D. Ferràn de Segarra y de Siscar: *Lo segell de Sant Bernat Cabró*, bisbe de Vich, per lo donador (Barcelona, 1893).

Per D. Joan B. Amorós: *Esperaremos*, per lo donador.

Per D. Texeira Bastos: *Theofilo Braga e la sua obra*, per lo propi donador.

Per D. Arthur Osona: *Guia itineraria del Montseny*, quarta edició, corretgida y aumentada, per lo propi donador (Barcelona, 1893).

Per la *Biblioteca Catalana*: Exemplars 1, 2 y 3 de las sevas publicacions.

Per D. Joan Castellbell: Dugas fotografias tretas á Mollet quan lo pas del cotxe que conduhia los restos de Berenguer *lo Gran*,

Per D. Francesch Carreras y Candi: Un exemplar d'Horaci.

Per D. Joan Pons y Massaveu: *L'auca de la Pepa* (novela del propi donador (Barcelona, 1893).

Per Mr. Félix Gras, *capoulié du Felibrige* provençal: *Almanac Mount-Pelerienc* per l'any 1893, y la *Cansoun de Ramoun de Sant Geli*, per lo propi donador.

DONATIUS PERA LO MUSEU

Per D. Cels Gomis: Varis exemplars del terreno volcànich de la Vall d'Hòstoles.

Per lo mateix senyor: Una colecció de fòssils.

Per D. Macari Golferichs: Una creu romànica de ferro del sigle XIII.

ACORTS Y GESTIONS DE LA DIRECTIVA

La Societat Espanyola d'Excursions contestà ab un atent y entusiasta ofici al que li remeté lo CENTRE ab motiu de la constitució á Madrid de dita corporació, establintse lo cambi de publicacions entre abdúas societats.

S'acordà instituir un distintiu pera los socis del CENTRE quan assisteixin á algun acte oficial. Consisteix dit distintiu en un botó ab l'escut de Catalunya de seda. Lo distintiu dels individus de la Junta és una xenera de plata dorada representant lo sagell del CENTRE, sospesa per un cordó de seda groch y vermell.

Havent sigut invitát lo CENTRE, per l'Excm. é Ilustris-

sim Ajuntament d'aquesta ciutat, pera concorre á l'acte de la traslació de las despullas mortals del Comte Soberà en Ramon Berenguer III *lo Gran*, s'acordà assistirhi oficialment y nombrar una comissió qu'acompanyés los restos fins á Ripoll.

L'Excm. é Ilm. doctor D. Joseph Morgades, Bisbe de Vich, invità, en atent ofici, al CENTRE pera que assistís á las festas de l'inauguració del Monastir de Ripoll.

S'acordà contestarli que 'l CENTRE hi concorriria y que's posava á sas ordres pera tot quan pogués contribuir á enaltir tant senyalat acte.

CRONICA DEL CENTRE

SESSIONS OFICIALS

FESTA PATRONAL DE SANT JORDI

Ab assistència d'un considerable nombre d'associats y demés personas invitadas, tingué lloch, aquesta tradicional festa, en la vetlla del 23 d'Abril, festivitad del patró de Catalunya ensemps que del CENTRE.

Bonich y sever aspecte presentava la sala d'actes, en qual fons, y en mitj d'un artístich *parterre*, hi sobressortia, baix elegant dossier, l'estatua de Sant Jordi.

Ocupà la presidència lo Sr. Maspons y Labrós, y en un correcte y entusiasta discurs, després de recordar los fets més heroichs de l'història del nostre patró, digué que sempre havia trobat en lo valerós cavaller la genuina representació de l'esperit català, y qu'en l'escena qu'es sol pintar á Sant Jordi lliurant á la princesa de las garras del drach que tracta de devorarla, ell hi veyá á nostra estimada Catalunya salvada, per l'esperit de nostre patró, de las malvolensas dirigidas per sos enemichs, que han volgut soterrarla.

Seguidament lo Sr. Balaguer y Merino llegí una poesia de D. Arthur Masriera, de la Companyia de Jesús, y altra de Mossèn Verdaguer.

Lo Sr. Rocamora, una poesia de D. Jaume Novellas de Molins.

D. Arthur Pedrals donà lectura d'un treball històrich del Sr. Reig y Vilardell, alusiu á la festa.

Lo Sr. Company llegí una poesia del Sr. Triás y un quadro de costums de D. Joan Pons y Massaveu.

Lo Sr. Cardona, uns goigs á Sant Jordi de l'esmentat Sr. Masriera.

Un monòlech de D. Emili Vilanova, llegit per lo Sr. Galbany.

Una poesia del Sr. Torres y Reyató, llegida per son autor, y una altra del Sr. Tintoré, llegida per ell meteix.

Lo senyor President aixecà la sessió regraciant als autors qu'havian contribuït ab sos treballs á la festa, y á l'auditori que l'havia honrat ab sa presencia.

VETLLADA EN HONOR DELS SOCIS DEL CENTRE

premiats en los Jochs Florals y certamen de la Joventut Catòlica

Lo dissapte 13 de Maig tingué lloch, baix la presidència de D. Francisco de S. Maspons y Labrós, y ab assistència d'un importantíssim nombre d'associats y personas invitadas, entre las que hi figuravan representacions de la *Lliga de Catalunya*, *Centre Escolar Catalanista* y altres corporacions.

Lo senyor President, al obrir la sessió y exposar l'objecte de la meteixa, donà compte d'una comunicació de l'entusiasta regionalista gallego D. Alfred Brañas excusant s'assistència á la vetllada per trobarse indisposat.

Acte seguit foren llegidas las poesías dels Srs. Ubach y Vinyeta, Torres y Reyató, Valls, Vidal y Pomar, premiadas en los abans dits certamens, y, finalment, una poesia del Sr. Franquesa y Gomis dedicada als excursionistas, y l'himne á Ripoll de Mossèn Collell.

Lo Sr. Maspons termenà la vetllada ab un breu parlament felicitant als poetas quals composicions s'acabávan de llegir, y á la *Lliga de Catalunya* per la part activa qu'havia pres en l'excursió á Montserrat organizada pel CENTRE en obsequi als literats forasters vinguts á Barcelona ab motiu dels Jochs Florals.

SESSIONS PREPARATORIAS

SESSIÓ PREPARATORIA DE L'EXCURSIÓ Á CARDEDEU. — Presidida per lo Sr. Maspons y Labrós, va tenir efecte lo dia 13 d'Abril.

Sé donà compte de l'itinerari de l'excursió, exposant lo senyor President lo motiu y objecte de la meteixa.

Seguidament lo mentat senyor llegí un erudit treball del Sr. Brunet y Bellet titulat *Lo cabell y la barba*, en lo qu'ab gran acopi de datos tracta extensament de tant curiós assumpto.

SESSIÓ PREPARATORIA DE L'EXCURSIÓ Á CARDONA. — Tingué efecte lo dia 18 de Maig. Lo Sr. Maspons y Labrós, que presidí l'acte, donà coneixement de l'itinerari de l'expedició que devia efectuarse los dias 21 y 22 de l'expressat mes.

Lo Sr. Arabía y Solanas, segons se anuncià, va fer la relació

humorística d'una excursió á Cardona, inèdita per varis motius. L'explicació del Sr. Arabia y Solanas resultà animada y verda-
derament digne de coneixes per los epissodis que sufríren los
excursionistas de la qu'es titulava «inèdita per varis motius». Lo
disertant fou justament aplaudit.

SESSIÓ PREPARATORIA DE L'EXCURSIÓ Á SANTA CREU D'OLORDE.

— Tingué lloch en la vetlla del 25 de Maig.

Lo President Sr. Maspons, á l'explicar l'itinerari de l'excursió,
exposà las comoditats y bellesas de la meteixa.

Lo Sr. Galbany donà lectura de la Memoria de l'excursió á
Sant Martí Sarroca y Foix, y lo Sr. Vintró la de l'excursió á Sant
Benet de Bages y Santa María de l'Estany. Abdúas memorias,
alternadas ab l'exposició de ben reproduhidas fotografias tretas per
lo Sr. Vintró, meresqueren la més completa aprobació per part
de la concurrència qu'assistí á l'acte.

SESSIÓ PREPARATORIA DE L'EXCURSIÓ Á LA ROCA DEL VALLÉS. —

Lo dia 2 de Juny se celebrà aquest acte, que presidí lo senyor
Maspons.

Segons costum, se donà compte de l'itinerari de l'excursió,
llegintse acte seguit, segons s'havia anunciat, un important treball
del reputat escriptor D. Cels Gomis sobre *La Vall d'Hòstoles*, que
fou molt aplaudit.

SESSIÓ PREPARATORIA DE L'EXCURSIÓ AL VENDRELL Y SANTA
OLIVA. — Baix la presidencia del qui ho és del CENTRE, tingué
efecte lo dia 22 de Juny la preparatoria expressada.

Llegit l'itinerari á Vendrell y Santa Oliva, motiu de l'excur-
sió, lo Sr. Maspons donà á coneixe un treball de l'erudit senyor
Brunet y Bellet, en el que l'autor fa esment ab molt ben ordena-
da historia dels menjars vedats, lo qual li valgué l'aprobació de
la concurrència.

SESSIÓ PREPARATORIA DE L'EXCURSIÓ Á RIPOLL AB MOTIU DE
L'INAUGURACIÓ DEL MONASTIR DE SANTA MARÍA. — Ab nombrós

aplech d'associats tingué lloch lo 28 de Juny prop passat, baix la presidència del Sr. Maspons y Labrós, qui en un entusiasta discurs manifestà l'importància de l'excursió, ja que l'objecte d'aquesta era assistir á l'inauguració de la restauració del Monastir de Santa Maria, considerat com lo bressol de nostras primeras glorias. Recordà l'interès que 'l CENTRE havia tingut sempre per la restauració de tant bella joya, encareix á tots los allí presents assistissin al solemne acte de l'inauguració, y acabà donant compte de l'allotjament que 'l CENTRE havia procurat pels seus associats, consistent en tendas de campanya. que 's procuraria reunissin totas las comoditats possibles.

Seguidament lo Sr. Galbany llegí una biografia del Comte Soberà de Catalunya en Ramon Berenguer III, escrita per don Joseph Mas, pbre., que meresqué los aplaudiments de la concurrència per la fidelitat històrica y valiosos datos que conté, aixís com per la correcció del llenguatge.

D. Joseph Reig y Vilardell donà lectura d'una memoria de l'incendi del Monastir de Ripoll en l'any 1835, y lo trasllat de las despullas de Berenguer lo Gran á l'*Arxiu de la Corona d'Aragó*. No menys aplaudit fou aquest interessant treball, en lo que l'autor fa una exacta narració dels successos de l'època, describintlos ab brillant estil

Finalment, lo Sr. Galbany llegí una relació escrita per don Francesch Carreras y Candi, referent á la solemne traslació dels restos del referit comte desde l'*Arxiu de la Corona d'Aragó* á la vila de Ripoll.

Lo senyor President, en breus paraulas, resumí los treballs abans llegits, regraciant á sos respectius autors per haver contribuït á la vetllada ab los meteixos.

Lo Sr. Arabia, previa la venia del senyor President, digué: «Crech del cas, ja que 'l CENTRE es prepara á assistir á la solemne inauguració del restaurat Monastir de Ripoll, fer un poch d'historia pera precisar lo caràcter ab que 'ls excursionistas podem concorre á tant grat aconeteixement, que 's, no ja 'l de colaboradors, sinó 'l de iniciadors ó de precursors. Això no aminora en res la gloria del digníssim senyor Bisbe de Vich, quins mèrits extraordinaris soch lo primer en reconèixer y enaltir, ni lo de tots quants pugan haver coadjuvat á la restauració; mes serà un tribut de justicia qu'es deu á l'excursionisme català, sens quin efectiu auxili y difusiva propaganda d'anys enrera, potser haguera arribat fa

temps, pera las respectables ruinas qu'han servit de base á la ben-haurada restauració, l'hora fatídica de l'enderrocament total.

»LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA és la fusió de las dugas antigas *Associació catalanista d'excursions científicas* y *Associació d'excursions Catalana*, y pot reivindicar, á més de lo qu'ell hagi fet are associantse á l'obra del bisbe Morgades, tot lo qu'han fet abans sas predecessoras las dugas societats sobreditas.

»Precisem, donchs, los fets, y pera major forsa citaré 'ls documents ó textos oficials que 'ls apoyan:

»*Associació catalanista d'excursions científicas* (presidencia del Sr. Fiter é Inglès).— En Juliol de 1877 vaig visitar las ruinas del Monastir de Ripoll y vaig promètrer als entusiastas ripollesos D. Pere Pellicer y Dr. D. Eudald Ragner que la *A. C. d'E. C.* s'interessaria pera obtenir recursos á fi d'evitar que s'en acabés d'anar tot á terra y poder comensar la restauració.

»Lo dia 11 d'Agost vaig llegir en sessió la *Memoria* de ma visita al Monastir, acullida ab tal entusiasme que s'acordà donarli publicitat inmediata, á lo que galanament se prestà *La Renaixensa*, publicantla lo mes següent, planas 181-196 (llavors la *Catalanista* no publicava encare son *Butlletí*). Més tart s'insertà en lo primer volum de sas *Memorias*. Desde llavors comensàren las gestions ab la Comissió de Monuments de Girona y ab lo Ministeri de Foment. Lo 31 de Desembre de 1877 oficià la *Catalanista* á n'aquest, y lo 11 de Janer de 1878 se dictà la Real Ordre elevant á 8,000 pessetas la consignació pera las primeras obras de restauració. Llavors comensàren aquestas baix la direcció de dita Comissió de Monuments, si bé ab gran lentitut, entre altres motius per la tardansa en realisar lo cobro d'aquella quantitat.

»*Associació d'excursions Catalana* (presidencia del qui té l'honor de parlarvos). — Separats de la *Catalanista* los elements que havian comensat ditas gestions, las seguïren ab no menor entusiasme en la nova associació (V. son *Butlletí*, n.º 3, planas 36-37), que á poch de constituida feu ja una excursió á Ripoll (V. son *Butlletí*, núms. 16 y 17, planas 41-56), y comensà 'ls treballs preparatoris pera obrir una suscripció particular mentres se gestionava que 'l Ministeri de Foment continués sas consignacions. Pera lo millor èxit se reuní á tots los presidents de las societats científicas, literarias, artísticas y econòmicas de Barcelona, y aquesta *Unió*, en sessió de 8 de Mars de 1879, adoptà 'l projecte de suscripció iniciat per la *A. d'E. C.*, que's l lensà á la publicitat firmat

per tots dits presidents, en Circular de 15 de Maig de 1879. Al propi temps constituí la *Catalana* una Junta, presidida pel bisbe Sr. Urquinaona, hont figuraven los Srs. J. Codina, prèbere, Mañé y Flaquer, Teodor Baró, Fiter é Inglès, Gayetà Vidal, C. Cusachs, Tobella y altres. Als senyors suscriptors de 50 rals en amunt se 'ls regalava com recort un exemplar de l'esplèndida monografia del Monastir, cedida gratuïtament á l'efecte per son autor lo delegat D. Joseph M.ª Pellicer, ó bé una hermosa col·lecció de grans fotografias tretas pel soci Sr. Sala á despesas de la *Associació*. Los détalls de tot, llistas de suscripció, inversió de fondos, etc., constan en los *Butlletins* de dita *A. d'E. C.* (núms. 5, plana 69; 6, plana 89; 7, planas 93, 106, 107 y 108; y 16 y 17, planas 26 y 27). S. M. lo rey D. Alfons XII envià, en 10 d'Abril de l'any 1880, *tres mil pessetas* després de rebre lo llibre y las fotografias que li entregàren lo senyor Marquès de Monistrol y don F. Macià Bonaplata (*Butlletí* n.º 18, planas 73 y 74).

Ab los fondos de la suscripció se feren las reparacions més urgents, á las que contribuïren també ab gran despendiment, siga ab jornals, siga ab materials, ó bé fent grossos descomptes en las facturas, molts vehins de Ripoll y la meteixa empresa de las minas de Sant Joan de las Abadessas. (V. *Anuari* primer de l'*A. d'E. C.*, planas 554 á 560.)

»Tot anava, donchs, bé, quan, per las causas explicadas en lo segon *Anuari* de l'*A. d'E. C.* (plana 597), sufrí entorpiment la suscripció, y de retop las obras. No obstant, ab lo fet pot assegurar-se que s'evità l'inminent ruina d'una de las tres alas del claustre y la de molts altres punts de l'edifici amenassat.

»Per fi, quan lo benemèrit bisbe Morgades constituí en Barcelona la Junta Central de restauració, vaig ferli entrega (en 10 de Febrer de 1886, V. *Butlletí*, núms. 88 y 89, plana 2) de *cinchcentas pessetas*, resto en mon poder procedent de l'antiga suscripció. Ab aquesta entrega, que tinch entès fou lo primer donatiu que rebé lo senyor bisbe de Vich á Barcelona, quedà segellada l'unió de l'obra dels excursionistas ab la de l'insigne prelat quin definitiu triomf ab tanta joia nos preparem tots á festejar

»Lo CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, fidel á las tradicions de sas co-progenitoras, ha volgut associarse á l'actual restauració costejant una pica baptismal digna del temple del gran Oliva y assistint corporativament y ab esclat á la cerimonia de la pròxima inauguració.

»Considero, donchs, no sols de justícia, sinó de profitós estímulo, fer aytals recorts, pera que 'ls excursionistas perseverin en tant patriòtiques empreses, encare que de moment pugan semblar superiors á llurs forsas. Intentantlas mereixeràn sempre bé de la patria, y aquesta y la Providencia 'ls recompensaràn tal volta permetent que las realisi y porti á terme altra personalitat tant insigne y eminent com la que per honra de Catalunya regeix avuy la Sede Vicense. He dit.»

Las paraulas del Sr. Arabía foren rebudas ab senyaladas mostres d'aprobació per l'auditori.

Lo Sr. Maspons y Labrós contestà al Sr. Arabía manifestant la satisfacció ab qu'havia ohit lo CENTRE son discurs, que, sens voler aminorar las glorias del docte prelat qu'havia portat á cap la restauració del cenobi ripollès, reivindicava al CENTRE dels treballs qu'havia realisat pera deturar lo complet enrunament de tant bella joya; treballs que, á no duptar, han sigut la primera pedra de sa restauració.

VISITAS OFICIALES

VISITA A LAS COLECCIONS DE CERÁMICA

DE D. JOAN PRATS Y RODÉS

Concorreguéren á aquesta visita, que tingué lloch lo dia 30 d'Abril á las tres de la tarde, los Srs. Maspons y Labrós, Canals, Cardona, Masriera, Golferichs, Cuspinera, Flos y Calcat, Brunet y Bellet, Gibert, Pagès, Colomer, Vintró, Robrenyo y Galbany, los quals quedaren altament sorpresos de l'importancia de las coleccions.

En l'escala d'honor s'admiran ja bonichs exemplars de plats sumptuaris colocats ab molt art, en combinació ab tapissos y altres objectes arqueològichs, lo propi qu'en lo vestibul, qu'està atapahit per complet, tanta és la profusió de plats, marcelinas, tassas, xicras, canalobres y tota classe d'utensilis en ceràmica que forman gayre bé una escola exclusivament catalana. Dona marcat relleu á aquesta habitació una ben pensada cenefa de majòlicas catalanas representant rudiments d'història natural.

Altremet s'atravessa un corredor molt ben llumenat, qual

ornamentació consisteix en luxosos exemplars italians y francesos, pera ingressar en una sala moblada (primers de sigle) que dona entrada á una sumptuosa galería qu'és la clau de las colleccions. En abigarrada y artística confusió s'hi veuhen admirables llunas de Venecia, estatuas diversas, cadiras maquejadas, llums de vidre y cristall, preciosos àlbums reproduhint diferents exemplars de ceràmica, y altres artefactes que fora llarch d'enumerar. És d'admirar l'apropiada decoració que 'l Sr. Prats ha sapigut dar á aquesta galería, que per son caràcter especial contribueix á acoblar tants exemplars de distintas procedencias, que donan á comprendre las envejables dots y quantiosos treballs del seu colleccionista.

Nostres companys se despedíren del Sr. Prats y Rodés, després d'haverli regraciat sas finas atencions, agradablement sorpresos per las moltas bellesas qu'acababan d'admirar, que constitueixen la mellor collecció de ceràmica de Barcelona, digne d'estudi per tots los amants de l'art, y en especial per los arqueòlechs forasters.

VISITA A LAS COLECCIONS

DE D. FERRÁN DE SEGARRA Y DE SISCAR

L'interessant collecció sigilogràfica propietat del nostre benvolgut consoci Sr. Segarra, fou visitada pel CENTRE lo dia 18 de Juny, assistinhi los Srs. Maspons y Labrós, Canals, Arabía, Llorens y Riu, Alsina, Golferichs, Vintró, Casals, Guillem, Borrell y Galbany.

Ab lo present extracte no 'ns proposem fer una ressenya de la nombrosa collecció de segells originals, cèreos y metàlichs é improntas y fac-símils d'altres autèntichs, reproduhits de diferents exemplars que 's conservan en los arxius y museus, ha vingut aplegant nostre consoci. Pera darne compte ab la detenció que 's mereix, nos mancan, primerament la competencia necessaria y després espay; y, per últim, si tal preteniam, fora en gran part pera repetir lo qu'en 1887, quan la primera visita del CENTRE, publicà lo butlletí n.º 101 de *L'Excursionista*.

Desde aquella data la collecció del Sr. Segarra ha vingut progressivament augmentant ab valiosos exemplars, especialment en la serie de Comtes de Barcelona, Reys d'Aragó, y en la dels So-

berans de Castella. D'abduas series guarda 'l Sr. Segarra reproduccions dels primers segells coneguts perteneixents al comte soberà de Catalunya Berenguer IV y á N'Anfons VI de Castella.

Cridà l'atenció entre 'ls visitants la perfecta ordinació que 'l Sr. Segarra ha donat als exemplars de la seva colecció, dividint-los en series ó seccions, de las que té formadas son corresponent catàlech.

A més dels segells cèreos y metàlichs, posseheix lo Sr. Segarra una colecció que no baixarà de 15,000 segells estampats ab tinta, lacre ú hostia, pertanyents als bisbes, municipis y corporacions catalanas desde 'l sigle XV á nostres dias.

Completa la colecció sigilogràfica un escullit y nombrós aplech d'obras y tractats de sigilografia antiga y moderna.

Finalment, visitaren la biblioteca, que conté un respectable nombre de volums, en sa majoria referents á Catalunya.

Altras curiosas coleccions mostrà el Sr. Segarra als visitants, com la de targetas postals, goigs, gravats, ilustracions, etc., etc., totas ellas formadas ab molt bon gust é inteligencia.

Los associats assistents á la visita, després d'haver estampat son autògrafo en l'*Album* del Sr. Segarra com testimoni de la visita del CENTRE, despedírense del nostre consoci altament satisfets de las atencions que 'ls havia dispensat facilitantlos tota mena de datos respecte als exemplars per ell coleccionats.

EXCURSIONS OFICIALS

EXCURSIÓ A SANT BENET DE BAGES Y SANTA MARÍA DE L'ESTANY

Aquestos dos preuhats monuments de l'art romànich foren objecte d'una excursió durant los dias 2 y 3 d'Abril del corrent any, á la que hi concorregueren los Srs. Vintró, Borrell, Valls y Galbany.

Estant per publicarse en un dels vinents *Butlletins* l'interessant memoria de la meteixa, escrita per lo Sr. Vintró, creyem excusat darne cap detall, per lo que sols consignarem que l'excursió fou de profitós resultat pera nostres companys.

EXCURSIÓ A CARDEDEU

Fou portada á terme lo dia 16 d'Abril, ab assistencia del president del CENTRE, Sr. Maspons, y los Srs. Flos y Calcat, Canals, Vintó y Galbany.

A Cardedeu foren rebuts per nostre delegat en aquella vila D. Tomás Balvey, que 's complagué en ácompanyarlos á visitar lo més notable de la població y sos encontorns, llochs tots ells prou coneguts del CENTRE per las diferentas excursions que s'hi han realisat.

Per la tarde visitaren lo poble d'Alfou, d'hont feren via á Llinàs, pera cullir lo derrer tren, que 'ls retornà á Barcelona á las vuyt del vespre.

EXCURSIÓ A MONTSERRAT

Una excursió en obsequi als literats forasters qu'honraren nostra ciutat ab motiu del quint centenari de la institució dels Jochs Florals, segurament no podia ferse en lloch millor qu'á la nostra *Santa Montanya*.

Organisada l'excursió pera lo 9 y 10 de Maig, en lo primer tren de la tarde del primer dels esmentats dias sortí l'expedició, en la que hi figuravan l'inspirat poeta valencià D. Teodor Llorente, l'entusiasta regionalista gallego D. Alfred Brañas, abdos delegats del CENTRE á Valencia y Santiago de Compostela respectivament; l'esposa y neboda del Sr. Brañas, lo president del CENTRE, D. Francisco de S. Maspons; los associats del meteix senyors Bulbena (D. Antoni), Canals, Pons y Tusquets, Roig y Punyet, Maspons y Anglasell, y altres que sentim no recordar, y una nombrosa representació de la *Lliga de Catalunya*, de la qu'en formavan part los Srs. Guimerà, Valls y Vicens, Mateu, Franquesa y Gomis, Agulló, Brossa y Noguera.

Lo curt espay que disposem pera ressenyar aquesta excursió de grata recordança pera quants hi assistiren, nos priva d'esser extensos com fora nostre desitj. Aixís, sols nos concretarem á dar una lleugera noticia dels actes que constituhihren la part essencial de l'excursió, com són la *salve* qu'á l'arribada dels excursionistas se feu cantar á nostra Excelsa Patrona, la visita á todas las habitacions principals del Monastir, la *vetllada* improvisada en un dels

salons del *Restaurant*, y, per últim, l'anada á Sant Geroni, en qual cim se recitaren y cantaren poesías y cançons catalanas, valencianas y gallegas.

Lo dinar celebrat en lo *restaurant* de Sant Geroni, propietat de nostre delegat á Collbató Sr. Vacarissas, en lo qual se pronunciaren entusiastas brindis per Galicia, Valencia y Catalunya, fou lo segell de germanor que regnà en tots los actes de l'excursió.

En l'últim tren del dia 11 retornaren los excursionistas á Barcelona.

EXCURSIÓ A MANRESA Y CARDONA

Los Srs. Prats y Galbany l'efectuaren en los dias 21 y 22 de Maig.

A Manresa trobaren al delegat del CENTRE Sr. Balaguer, qu'en companyia de D. Antoni Vila los acompanyà en llur visita á la població.

Per la tarde del primer dia sortiren envers Cardona en la diligencia que fa lo servey entre aquesta població y Manresa, arribanhi á dos quarts de deù del vespre.

L'ensendemà, á trench d'auba, visitaren las *Salinas* y son *Museu*, hont se 'ls facilità alguns objectes de sal. Pujaren després al *Castell*, visitant més tart la població, y últimament lo riquíssim *Museu d'Objectes de Sal* del difunt Mossèn Riba.

Tant las *Salinas* y los *Museus de Sal* com lo castell y esglesia de Cardona, han sigut diferentas vegadas ressenyadas en nostres *Bulletins*, per lo qu'avuy res ne direm.

A mitj dia prengueren la diligencia que 'ls retornà á Manresa, hont culliren lo tren correu, que 'ls deixà á Barcelona, á las 7 y mitja de la vetlla.

EXCURSIONS A LA ROCA Y A VENDRELL Y SANTA OLIVA

La primera d'aquestas excursions tingué que sospendrer per motiu del mal temps. La segona ha sigut aplaçada pera la tardor vinenta.

CONFERENCIAS

CONFERENCIA DEL DIA 6 D'ABRIL DE 1893

PER

D. RAMON ARABÍA Y SOLANAS

sobre el tema « Crítica de l'obra del Dr. Otto Denk *Einführung in die Geschichte der altcatalanischen Litteratur* (Introducció á l'història de l'antiga literatura catalana) y lectura d'un fragment de la meteixa ».

Va comensar lo Sr. Arabía per llegitimar lo tema, és á dir, per explicar l'aparent anomalia de qu'en una societat d'excursions se fassi crítica literaria. «No és, — va dir, — tant sols perquè l'obra del Sr. Denk s'ocupi de Catalunya: és que tant nosaltres, excursionistas, com ell, historiador de la nostra literatura, obrem moguts pel meteix impuls, en nosaltres més instintiu, en ell més reflexiu, en nosaltres podem dir obligatori, en ell voluntari, y, per lo tant, més d'agrahir: l'amor fervent á Catalunya. Nosaltres volem conèixer y fer conèixer Catalunya en todas las sevas manifestacions: aixís ho prescriuen los nostres reglaments y aixís ho proclaman los nostres actes. En Denk vol fer conèixer Catalunya en una de las sevas manifestacions més genuinas y, á despit de la seva importancia, menos conegudas: la seva literatura antiga. La diferencia és en los medis, si bé qu'en cert sentit també podria dirse qu'en Denk ha hagut de fer una llarga y aprofitada excursió per las bibliotecas y arxius abans de redactar la seva obra; mes, sense estirar lo sentit de las paraulas, podriam dir també ab més propietat que sens dupte las comptadas deficiencias ó llunars que s'observan en lo seu magnífich llibre són deguts á no haver fet lo seu autor una verdadera excursió per la nostra terra, si bé 'm consta que sols per causas independents de la seva voluntat ha deixat de realisar aqueix projecte afalagador. Hi hà, no obstant, una altra concordancia. L'excursionista és cert qu'exerceix lo seu ministeri recullint datos simplement, anotant fets ab complerta veracitat é imparcialitat, de modo que presentin un caràcter d'autenticitat absoluta, classificantlos y posantlos á disposició de todas las arts y ciencias que 'ls necessitin pera deduhirne conseqüencias ó basarhi principis. És á dir, l'excursionista recull, inventaria, això sí, ab complerta bona fe, mes no teorisa, no generalisa. L'obra d'en Denk, com á verdadera obra didáctica, és de teoria, és d'ex-

posició doctrinal; mes d'ella ve á deduirse d'una manera evidentíssima lo meteix que deduheix l'excursionista dels seus treballs: á cada nova excursió, á cada nou dato observat, com are, al llegir l'obra d'en Denk, á cada capítol d'ella, hi veu confirmadas y recíprocament explicadas per tots los elements que las integran (clima, territori, rassa, parla, art, tradició, historia). la fesomia propia, la naturalesa íntima, la personalitat indubitable y lleítima de Catalunya. En Denk arriba no sols á provarho fredament, sinó que ho fa sentir: està escrita la seva obra ab un calor comunicatiu que la fa simpática, ab esclats d'entusiasme que proven l'amor fondo que sent per la nostra terra, per las grans figuras literarias d'ella, per tota la nostra gloriosa y esplendent historia. Qui té, donchs, ab nosaltres tal comunitat de sentiments, fill y habitant de tant llunyanas terras, bé mereix que li demostrem lo nostre agraïment fentlo conèixer entre nosaltres, divulgant los mèrits de la seva obra, la primera de conjunt que s'ha escrit sobre la nostra literatura antiga.»

Fet aquest proemi, va llegir 'l Sr. Arabia l'index de l'obra, posant de relleu lo mètode ab que s'han distribuït las materias y donant una idea detallada del modo com exposa y com escriu l'autor y de las dificultats ab que ha tingut de lluytar pera portar á cap lo seu propòsit.

L'obra 's divideix en dugas parts: prosa y poesia; cada una d'aquestas, en tres períodos (sigles XIII y XIV, XV y XVI, XVII y XVIII); y en la prosa s'estudian en cada período, primer los cronistas é historiadors, segon los romans y legendsas, tercer las obras ascèticas y religiosas, jurídicas, científich-literarias, etc. En la poesia no cab aquesta classificació y domina l'ordre quasi purament cronològich. L'autor, no obstant, agrupa sempre ab acert los seguidors d'una escola ó 'ls influhits per un meteix gust. Sobre 'ls autors dona, sempre que pot ó qu'ho mereix lo personatge, no molts, mes sí tots aquells datos y antecedents de la seva vida pública y privada que poden contribuir á la millor comprensió de llurs obras, y sobre tot ofereix una verdadera riquesa d'exemples ó fragments d'aquestas, traduhintlas unas vegadas y donantne altras una explicació tant detallada y un anàlisis tant complert, que 'l lector s'en forma idea acabada. Aixís succeheix ab las crònicas, ab en Ramon Llull, ab Ausías March y altres.

Completan l'obra un glossari y una llista de fonts ó autors

consultats, extensa bibliografia que prova lo sòlit dels coneixements del Dr. Denk y l'assahonada preparació del seu monumental treball.

Lo Sr. Arabia va llegir íntegre, traduït al català, lo discurs preliminar ó introducció de l'obra, com lo més apropiat pera donar idea de l'estil de l'autor y de la serietat d'aquella (1). Aquesta lectura va entusiasmar verament á l'auditori. Es una exposició magistral del procés històric de la formació y desenrotlló de la nacionalitat, de la llengua y de la literatura catalanas, escrita ab tal copia de datos, ab tal coneixement de la materia y ab tal carinyo, que per sí sola acredita d'escriptor erudit y peritíssim á l'insigne Denk. Lo conferenciant va esmaltar de tant en tant la lectura d'aquest hermós capítul ab observacions crítiques que van fer més evidents los seus mèrits.

Va acabar lo Sr. Arabia la seva conferencia enunciant lo desitj de que 's traduïxí íntegra aquesta obra y de que la Junta Directiva del CENTRE dirigeixi al seu eminent autor una laudatoria comunicació felicitantlo per ella y expressantli la nostra gratitut per tant excellent treball.

Lo senyor D. Joaquim Rubió y Ors, que 's trobava present en la conferencia, va refermar ab munió de datos molt interessants, deguts á l'amistat que l'uneix ab lo referit Dr. Denk, lo gran amor y verdader carinyo que aquest porta á Catalunya y 'l gran bé qu'ab los seus estudis ha fet á la nostra literatura.

Abans de terminar, lo President Sr. Maspons, al regraciar al Sr. Arabia l'obsequi qu'havia fet al CENTRE donantli á conèixer un estudi tant important com lo del distingit escriptor alemany doctor Denk, á qui Catalunya deu agraïment, va dirigir afectuosas y sentidas paraulas al Sr. Rubió y Ors, regraciantli la seva assistencia y las noticiás qu'acabava de donar, y va proposar un vot de gracias pera dit senyor, degà dels nostros escriptors, incansable propagandista de la nostra literatura é iniciador del modern renaixement català. La nombrosa concurrència qu'ocupava 'l local del CENTRE va aprobar dit vot de gracias ab unànim y entusiasta aclamació.

(1) Aquest capítul, traduït al castellà, fou publicat íntegre, ab rahonadas notas crítich-filològicas, pel meteix Sr. Arabia, en *La Vanguardia* d'aquesta ciutat del dia 12 del meteix mes d'Abril.

MONOGRAFÍAS Y TRADICIONS DE CATALUNYA

PER D. JOSEPH REIG Y VILARDELL

Lo dia 27 d'Abril, lo secretari primer del CENTRE, Sr. Reig y Vilardell, prosseguí las sevas conferencias, donant á conèixer dugas de las monografías que forman part de son interessant *Diccionari Geogràfic-històric català*, que tant bon lloch li ha obert entre los moderns historiadors catalans.

Després llegí algunas tradicions populars de Catalunya, entre ellas una que 's refereix á l'insigne patrici *en Bach de Roda*, que, aixís com las anteriors monografías, li valgueren las més entusiastas felicitacions de la distingida concurrencia qu'acudí á ohir sa autorisada veu.

RECORTS HISTORICHS DE CERVERA

PER D. FAUST DE DALMASES Y DE MASOT

Nostre delegat á Cervera, Sr. Dalmases, disertà lo dia 4 de Maig sobre lo tema abans dit.

Coneguda és la competencia del conferenciant en los assumptos que 's relacionan ab lo passat de nostra patria, y més encare ab Cervera, de la que actualment està publicant una important historia, que ha sigut justament alabada per quans la coneixen.

En la conferencia que 'ns ocupa llegí dugas extensas é interessants monografías de l'esglesia y universitat de Cervera, y acabà donant á conèixer los noms dels principals fills qu'han sigut honra de la població.

Los treballs del Sr. Dalmases foren aplaudits diferents vegadas per la nombrosa concurrencia qu'assistí á l'acte.

Seguidament lo President del CENTRE, Sr. Maspons, obrí la sessió pera tractar de l'excursió que, ab motiu de la vinguda á Barcelona de diferents literats ab motiu dels Jochs Florals, lo CENTRE, en obsequi als meteixos, havia de realisar á Montserrat.

Manifestà com aquesta excursió formava part de las festas acordadas en la reunió que tingué lloch en casa lo senyor Secretari del Consistori dels Jochs Florals, y á la que fou invitat lo CENTRE, á qui per unanimitat de las corporacions allí reunidas se

li confià l'honrosa comanda d'organisar una excursió á Montserrat pera lo dia que més tart se fixaria.

Lo senyor President aixecà la sessió després d'encarregar als allí presents llur assistència á l'excursió.

LA DOMINACIÓ CATALANA A GRECIA

PER D. ANTONI RUBIÓ Y LLUCH

Devant nombrós y escullit auditori disertà, en la vetlla del 15 de Juny, nostre consoci Sr. Rubió, sobre 'l tema esmentat.

Comensà ressenyant sos estudis sobre 'l particular, del que ja s'havia ocupat altrás vegadas en anteriors conferencias y en alguns articles publicats en los *Bulletins* del CENTRE.

Lamentà l'olvit que 'ls escriptors espanyols han tingut ab una pàgina de l'història tant important com la *Dominació Catalana á Grecia*, olvit degut potser á haverlos mancat la ajuda de nostres governs, que aixís com á França, Alemanya é Italia subvencionava als escriptors perquè anessin á estudiar sobre 'l terreno l'història de la dominació llatina, á Espanya no s'ha donat may semblant cas, tot hi haverse gestionat algunas vegadas.

Demostrà com tots los treballs que fins al present ell té realitzats, extrets gayre bé tots de nostres arxius, y especialment del de la *Corona d'Aragó*, són insuficients pera escriure la verdadera *Historia de la Grecia Catalana*, ja que li manca la coneixensa pràctica del país ahont aquesta se desenrotlla.

Passà per alt l'expedició de catalans y aragonesos y sas primeras victorias á Grecia, per esser aquesta la part més coneguda y haverla ja descrit en altra conferencia.

Ressenyà las principals batallas dels catalans y aragonesos contra 'ls franchs, y las victorias obtingudas pels primers, qual desigualtat en nombre ab los segons fou contrarrestada ab l'heroich valor que 'ls animava en sas empresas.

Explicà com l'organissació civil y eclesiàstica que 'ls catalans adoptaren á l'establirse en aquellas terras, fou igual á la que regia á Catalunya, y que á algunas ciutats gregas, en recompensa de sos mèrits, los hi otorgaren los *usos* y *costums* de Barcelona, lo qual prova que, encare qu'en l'expedició hi figuressin sicilians y aragonesos, lo verdader caràcter de la dominació fou català.

Reivindicà á aquells expedicionaris del nom de barbres que 'ls hi han dat alguns escriptors estrangers, atribuhintlos la destrucció dels principals monuments.

Ab gran nombre de sòlidas probas negà en absolut que tal succehis, per quan lo rey Pere IV *lo Ceremoniós*, al parlar de l'*Acròpolis*, la denominà *la més bella joya que al món sia*.

Acabà lo Sr. Rubió fent vots pera que promptament pugui ser apreciada com se mereix l'història de la *dominació dels catalans á Grecia*.

La disertació del Sr. Rubió, tant amena com interessant, li valgué las més expressivas felicitacions de la concurrència.

Lo Sr. Maspons, com á President del CENTRE, regracià al Sr. Rubió y Lluch per llur conferencia, en la que tanta erudició hi demostrà.

SECCIÓ DE NOVAS

Solemníssim va ser l'acte de la traslació de las despullas mortals del qui fou Compte Sobirà de Catalunya en Ramon Berenguer III *lo Gran* á la restaurada bassílica de Santa María de Ripoll. Lo CENTRE, que fou galantment invitat per l'Excm. Ajuntament d'aquesta ciutat y per l'Ilm. senyor Bisbe de Vich, concorregué á dit acte en massa, puix la representació d'ell s'elevava á més de cent socis, tots los quals ostentavan lo distintiu del CENTRE. A més vingueren exprés pera assistirhi també alguns de nostres delegats, entre 'ls quals s'hi comptava lo distingit catalanista y poeta en Claudi Omar y Barrera, de Canet de Mar. Reunits en lo local del CENTRE, se dirigiren á la Catedral Bassílica, ajuntantse ab la comitiva oficial quan emprengué la marxa la professó á l'efecte organísada.

Lo CENTRE, que prengué ab entusiasme tal patriòtica idea y que á l'efecte ab deguda antelació imprimí y repartí una alocució á sos associats pera contribuhir més al lluhiment de la festa, 's lamenta de la falta d'ordre que en la organísació predita 's notà, sobre tot per part d'algun element oficial, y que contrastà notablement ab la severa disposició é imponent efecte que causà á tothom l'entrada de Vich y totas las demás funcions religiosas qu'allí ab tal motiu se celebraren. Mereix també especial menció lo delirant entusiasme dels pobles del trajecte qu'en las estacions intermitjas acudiren com un sol home á saludar ab veneració los restos del que fou en Ramon Berenguer III. Entre ells mereixen citarse lo poble de Mollet, que per boca de nostre digníssim y actiu delegat en Vicens Plantada y Fonolleda, que pronuncí una patriòtica alocució que conmogué á tots, y 'l delegat de Centellas en Joseph Barnils Margarit, que ab sos crits de *Visca Catalunya!* qu'entusiasmaren á poble é invitats, accentuaren la nota patriòtica de la festa. Rebin tots ells, com lo de La Garriga y dels demás punts qu'are no recordem que sortiren á l'estació y colmaren d'atencions á la comissió de la Directiva y altres associats, que passavan de dotze, las més expressivas gracias per sa adhesió, las quals d'un modo sincer fem extensivas á l'Ilm. senyor Bisbe de Vich per tots sos obsequis, y en especial per sa delicadesa en

invitar, en nom del CENTRE, al vocal de la Directiva Sr. Soriano al dinar oficial que en son palau se celebrà.

Ab lo títul de *Poesies* nostre antich associat D. Arthur Masriera ha publicat un elegant volum, del qu'ha tingut la bondat d'en viarnos un exemplar ab una sentida y entusiasta dedicatòria.

L'obra de nostre bon company és un aplech de sas poesias premiadas en diferents certamens, y altrás escritas desde son ingrés á la Companyia de Jesús, que recomanem á tots los amants de la poesia catalana, en la que tant bon lloch ocupa lo pare Masriera.

Una carta proemi del nostre consoci Mossèn Verdaguer dona comens al llibre, editat ab molt gust y perfecció en l'estampa de *La Renaixensa*.

Enviem al P. Masriera nostres més expressivas gracias per son present.

Digne de general aplauso ha sigut la noble y profitosa empresa qu'es proposa portar á terme la *Sociedad Económica Barcelonesa de Amigos del País* ab l'institució de *Colonias Escolars*, hont puguin trobar esplay é instrucció los alumnes de las escolas gratuïtas de Barcelona. Junt ab lo reglament acordat per la *Económica* pera l'establiment de ditas *Colonias*, havem rebut un entusiasta ofici de la meteixa societat, en lo que prega al CENTRE, per considerar-lo com l'associació més coneixedora de Catalunya, li indiqui las poblacions de nostra provincia que, á més de reunir las condicions higiènicas y climatològicas necessarias, posseheixin edificis convenients pera hostatjar als escolars.

Són ja varias las gestions que ha practicat lo CENTRE d'acort ab l'*Económica* pera obtenir alguns dels colegis ó colonias de nostra provincia, y esperem que á l'hora de sortir á llum lo present *Butlletí* quedaràn resoltas favorablement.

Al tributar nostre més sincer elogi á l'*Econòmica* per llur benèfica empresa, li regreciem la distinció que li ha merescut lo CENTRE confiantli tant honrosa comanda.

Entre las obras que derrerament han publicat nostres associats havem tingut coneixement de las següents: *Novelas Griegas*, aplech de novelas traduïdas del grech per nostro ex-president D. Antoni Rubió y Lluch (aquest volum forma part de la Biblioteca Universal Ilustrada); *Escenas de Ciutat* (colecció de quadros de costums barceloninas), y *Lo núvol negre*, drama en tres actes y en vers, estrenat ab brillant èxit en lo teatro de Novetats en l'última temporada de primavera, abdúas de D. Joaquim Riera y Bertran; *La Musa Latina en Montserrat*, de nostre delegat á Vich Mossèn Jaume Collell; *Noticia Musical del Lied ó Cançó catalana*, colecció d'articles publicats en nostres *Bulletins* per D. Jacinto E. Tort y Daniel; *Guía del Montseny y las Guillerías*, quarta edició, corretgida y aumentada, per D. Arthur Osona; *Lauca de la Pepa* (novela de barri), y *Caps y trevas* (colecció de quadrets en prosa), abdúas de D. Joan Pons y Massaveu; *Mono-grafías de Catalunya* (primer fascicle de la lletra C), per lo secretari primer del CENTRE, Sr. Reig y Vilardell; *Isop*, faules escolliades, per D. Antoni Bulbena; *Set contallas del temps vell*, per nostre delegat á Vilanova y Geltrú D. Teodor Creus; *Lo segell de Sant Bernat Calvó, bisbe de Vich*, per D. Ferràn de Segarra y de Siscar.

L'extraordinari retràs ab que apareix aquest número y pel qual esperem nostres subscriptors creguin és degut á causas imperiosas y contrarias á nostre voluntat, nos permet, encare que siga á corre-cuyta, donar compte de l'inmensa pèrdua que acaba de experimentar lo CENTRE.

Nos referim á la soptada mort de nostre consoci lo digne tresorer del CENTRE EXCURSIONISTA, ferm y antich catalanista y carinyós company, en Jaume Balaguer y Merino (q. e. p. d.).

Lo sorprengué tal inmensa desgracia en lo balneari de Ribas,

hont ab sa distingida família havia anat á reposar un poch sa delicada salut.

La pèrdua és gran, y devant de la magnitud d'aquesta, qu'ha sorprès á tothom, recomanem molta resignació y cristians recorts per tots los que 'l coneixian y apreciavan, mentres lo CENTRE envia lo modest pèsam á sa desconsolada família, procurant á la major brevetat honrar la memoria del que fou en vida un verda-der fundador de l'excursionisme y constant apoyo del nostre CENTRE, ab un acte solemne digne de sa personalitat.

LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara respon-sable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.